

СЛОВОВІРНІ МОДЕЛІ ПРЕФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ ТЕКСТІ

У статті проаналізовано словотвірні потенції твірних основ префіксальних дієслів у німецькій економічній термінології. Особливістю архітекτονіки твірних основ префіксальних сильних і слабких дієслів є наявність у словотвірних рядах віддієслівних безафіксно-похідних іменників, утворених шляхом субстантивації основ інфінітива, конверсії основ інфінітива, конверсії основ претериту префіксальних сильних дієслів, суфіксальних іменників, складних іменників. Твірні основи дієслова реалізують дериваційні можливості за словотвірними моделями, характерними для німецької мови. Досліджено утворення безафіксно-похідних іменників від твірних основ префіксальних дієслів шляхом субстантивації основ інфінітива, конверсії основ інфінітива, конверсії основ претериту префіксальних дієслів.

Ключові слова: мікромодель, основа, похідна основа, словотвірна модель, словотвірна основа, словотвірне значення, словотвірний потенціал, словотворення, термін.

В статье проанализированы словообразовательные потенции производящих основ префиксальных глаголов в немецкой экономической терминологии. Особенностью архитектоники производящих основ префиксальных сильных и слабых глаголов является наличие в словообразовательных рядах отглагольных безаффиксно-производных существительных, образованных путем субстантивации основ инфинитива, конверсии основ инфинитива, конверсии основ претерита префиксальных сильных глаголов, суффиксальных существительных, сложных существительных. Производящие основы глагола реализуют

деривационные возможности по словообразовательным моделям, которые характерны для немецкого языка. Исследуется образование безаффиксно-производных существительных от производящих основ префиксальных глаголов путём субстантивации основ инфинитива, конверсии основ инфинитива, конверсии основ претерита префиксальных глаголов.

Ключевые слова: микромодель, основа, производная основа, словообразовательная модель, словообразовательная основа, словообразовательное значение, словообразовательный потенциал, словообразование, термин.

The article is devoted to the studies of characteristics of word-formation structure and semantics of German economic verb-terms with prefixes be-, ge-, er-, ver-, zer-, ent-, emp-, miss-, durch-, unter-, über-, um-, hinter-, wider-, wieder-. The paper studies the stems of German prefixal verbs used as economic terms, examined by means of the determining their structural, semantic and functional organization. The examination of prefixal verbs' stems proceeds from basic root words of derivational chains towards their cognate derivatives. Prefixal verbs are formed according to general language norms on the basis of prefixal derivational patterns of modern German. The results obtained show the decrease of borrowed verb-forming prefixes in German economic terminology. Prefixal verb stems form noun stems by means of suffixation and conversion which are very productive in German. Much attention is given to non-affixal derivative nouns formed by means of the processes of substantivization and conversion stems of infinitives, conversion stems of preterital prefixal verbs. The paper reveals the text-formative potential of prefixed verbs on the basis of German economic terms in economic texts. The derivational patterns of prefixed verbs on the basis of German economic terms in the economic texts are analysed. The article deals with the problems of the influence of context on word-formation structure of German economic verb-terms with prefixes be-, ge-, er-, ver-, zer-, ent-, emp-, miss-, durch-, unter-, über-, um-, hinter-, wider-, wieder-. The

research has been done on the basis of the translation of German economic texts.

Key words: derived stem, derivational meaning, derivational pattern, derivational stem, micropattern, stem, term, word-formation, word-formation potential.

Вивчення архітектоніки твірних і похідних основ дієслів як структурних елементів тексту – важливий аспект аналізу текстотвірних потенцій словотвірних одиниць. Твірні основи дієслова реалізують дериваційні можливості за словотвірними моделями, характерними для німецької мови.

Метою статті є опис особливостей словотвірної структури й семантики німецьких префіксальних дієслів – економічних термінів у газетних текстах.

Об'єкт дослідження – німецькі дієслова з префіксами *be-*, *ge-*, *er-*, *ver-*, *zer-*, *ent-*, *emp-*, *miss-*, *durch-*, *unter-*, *über-*, *um-*, *hinter-*, *wider-*, *wieder-*.

Словотвірну модель визначають як морфологічно й лексико-семантично зумовлену схему, за якою можуть бути утворені серії словотвірних конструкцій із однаковою структурою [1, с. 79; 2, с. 36; 3, с. 23]. Словотвірні моделі, утворені за визначеними правилами, мають важливе значення для аналізу текстотвірних потенцій дериваційних одиниць. Розглянемо, наприклад, словотвірні моделі префіксальних сильних дієслів, які функціонують в економічному тексті. Твірні основи кореневих дієслів, поєднуючись із автохтонними невідокремлюваними дієслівними префіксами, утворюють похідні основи за основною словотвірною моделлю, яка функціонує в тексті: $M_4:SV_{st.}=Präf.+SV_{st.}$: *treiben Handel* – займатися торгівлею → *be//treiben* – проводити (кампанію). Напр.: *Ich treibe Handel. Ich betreibe Selbstmarketing, wenn ich positive Kontakte zu anderen aufbaue und meine Begeisterung und mein Engagement für bestimmte Themen vermitteln kann* [4, с. 10].

Субстантивований інфінітив префіксальних сильних дієслів, за нашими спостереженнями, утворений за словотвірною

моделлю: $M_2SN=SN:SV(Präf.+SV_{st.})+en$, *sich bestreben* – старатися, прагнути → *das Bestreben*. Напр.: *Die Menschen bestreben sich die zahlreiche Wünsche zu erfüllen. Diese Wünsche nennt man im wirtschaftlichen Sprachgebrauch Bedürfnisse. Also: Bedürfnis bedeutet das Empfinden eines Mangels mit dem Bestreben, diesen Mangel zu beheben* [4, с. 14].

Прикладом функціональної трансорієнтації одиниць одного рівня може слугувати конверсія лексичних одиниць. Шляхом конверсії основи інфінітива утворені безафіксно-похідні іменники від твірних основ префіксальних сильних дієслів: $M_2 SN=SN:SV_{inf}((Präf.+SV_{st.})→SN)$: *ver//tragen* (*u, a*) – укладати договір → *der Vertrag* – договір, контракт; *wider//rufen* – відмінити → *der Widerruf* – відміна, відмова. Приміром: *Ob die Menschen arbeiten oder Freizeit verbringen, ob sie Geld ausgeben oder sparen, etwas kaufen oder verkaufen, Vertrag abschließen, Miete, Heizung zahlen immer handelt es sich um wirtschaftliche Vorgänge. Alle wirtschaftenden Menschen treffen täglich Entscheidungen, vertragen und beeinflussen dadurch wirtschaftliche Vorgänge* [4, с. 14]; *Jede Bestellung kann widerrufen werden. Da die Bestellung jedoch wirksam wird, wenn sie dem anderen zugeht, muss der Widerruf spätestens zusammen mit der Bestellung beim Verkäufer eingehen* [4, с. 10].

Шляхом конверсії твірних основ претерита утворені безафіксно-похідні іменники від твірних основ префіксальних сильних дієслів: $M_3SN=SN:SV_{imp}((Präf.+SV_{st+})→SN)$: *be//treiben* (*ie, ie*) – займатися (чим-небудь) → *der Betrieb* – виробництво. У контексті: *Der Begriff «Betrieb» bringt die technisch-organisatorische Seite von Wirtschaftseinheiten zum Ausdruck. Als institutioneller Begriff wird «Handel» für alle Institutionen, die ausschliesslich oder überwiegend der Begriff «Handel betreiben», verwendet* [4, с. 3].

У досліджуваних текстах виявлено словотвірні моделі віддієслівних суфіксальних іменників, утворені від твірних основ префіксальних сильних дієслів у німецькій економічній термінології: $M_6SN=SN:SV(Präf.+SV_{st.})+Suf_{-er}$: *be//werben, sich* –

подавати заяву (про що-небудь) → *der Bewerber* – претендент, кандидат. Напр.: *Wir bewerben uns um eine Stelle. Die meisten Bewerber sind nur noch fokussiert auf das Studium und seine Ergebnisse und denken nicht an das, was sie auch vor und neben der Hochschule geleistet haben* [4, с. 7].

За словотвірною моделлю: $M_6SN=SN:SV(Präf.+SV_{st.})+Suf_{.-ung}$ утворені іменники: *be//werben, sich* – подавати заяву (про що-небудь) → *die Bewerbung* – заявка (на що-небудь); заява (про призначення на посаду). Напр.: *Die Bewerbungen, die in der zweiten Woche eintreffen, sind tendenziell besser, betont er. Der Bewerber müsse ich intensive mit dem Unternehmen und der Position auseinandersetzen und sich fragen, welchen spezifischen Nutzen er dem Unternehmen bieten könne. Ich denke, dass sich die Menschen zu viel bewerben und zu wenig in die Detailprüfung gehen, erklärt Mühlenhoff* [4, с. 12].

Словоскладання як характерна особливість дериватології німецької мови – один із найдавніших і найпродуктивніших способів утворення іменників. Утворення похідних основ складних іменників із першим словотвірним компонентом – віддієслівним іменником – конверсією твірної основи інфінітива префіксального сильного дієслова відбувається за словотвірною моделлю: $M_{10}SN=SN:(SV:Präf.+SV_{st.})+SN$: *wider//rufen* – відмінати → *der Widerruf* – відміна; відмова. У контексті: *Jede Bestellung kann widerrufen werden. Da die Bestellung jedoch wirksam wird, wenn sie dem anderen zugeht, muss der Widerruf spätestens zusammen mit der Bestellung beim Verkäufer eingehen. Widerrufbriefe müssen die Änderung der Bestellung beziehungsweise den Rücktritt von der Bestellung genau begründen* [4, с. 12].

Утворення похідних основ складних іменників із другим словотвірним компонентом – віддієслівним іменником – конверсією твірної основи інфінітива префіксального сильного дієслова відбувається за моделлю: $M_{10}SN=SN+SN:(SV:Präf.+SV_{st.})$: *er//halten (ie, a)* – зберігати → *der Datenerhalt* – зберігання даних; *ver//tragen (u, a)* – укладати договір → *der Kauf//vertrag* – договір купівлі. Напр.: *Vielzahl von Bewerbungen erhalten, kann es*

auch passieren, das seine E-Mail-Bewerbung im Spam-Filter hängen bleibt. Bei per Mail versendeten Initiativbewerbungen ist es für die Unternehmen wegen der Unterschiedlichkeit des Datenerhaltes sehr zeitaufwendig, diese aufzubereiten, um zu prüfen, ob eine Einsatzmöglichkeit besteht [4, с. 13]; Ob Sie ein Fernsehgerät oder eine Tüte Milch, ein Paar Schuhe oder ein Auto kaufen, in jedem Fall vertragen Sie. Aus diesem Kaufvertrag entstehen auf beiden Seiten bestimmte Rechte und Pflichten [4, с. 15].

В економічних текстах зафіксовано словотвірні моделі: $M_{10}SN=SN:(SV:Präf.+SV_{st+})+SN$ – утворення похідних основ складних іменників із першим словотвірним компонентом, віддієслівним іменником – конверсією твірної основи претерита префіксального сильного дієслова: *ver//treiben* (ie, ie) – продавати, збувати → *die Vertriebs//firma* – фірма для збуту. Приміром: *Bayer ist eine Vertriebsfirma, das unter anderem Arzneimittel produziert. Bauer produziert und verreibt rezeptfreie Arzneimittel gegen Schmerzen, Husten und Erkältung* [4, с. 18].

Похідна основа складних іменників із першим словотвірним компонентом, віддієслівним суфіксальним іменником із суфіксом *-ung*, утворена за словотвірною моделлю: $M_{10}SN=SN((SV:Präf.+SV_{st-})+Suf_{-ung})+SN$: *be//werben, sich* – подавати заяву (про що-небудь) → *die Bewerbungs//mappe* – папка заяв. Напр.: *Laut Studie bewirbt sich mehr als die Hälfte der befragten Stellensuchenden lieber mit einer Online-Bewerbung als mit einer klassischen Bewerbungsmappe* [4, с. 8].

Похідна основа складних економічних іменників із першим словотвірним компонентом, віддієслівним суфіксальним іменником із суфіксом *-er*, утворена за словотвірною моделлю: $M_{10}SN=SN((SV:Präf.+SV_{st-})+Suf_{-er})+SN$: *ver//treten* (a, e) – представляти (напр., фірму) → *die Vertreter//firma* – фірма-агент. У контексті: *Wir sind eine kleine Vertreterfirma. Seit einem Monat haben wir einen neuen Geschäftsführer, Herrn Mandl. Er leitet und vertritt unsere Firma* [4, с. 12].

Похідна основа складних економічних іменників із другим словотвірним компонентом – віддієслівним суфіксальним

іменником із суфіксами *-er, -ung*, утворена за словотвірною моделлю: $M_{10}SN=SN((SV:Präf.+SV_{st.})+Suf_{.-er,-ung})+SN$, *ver//treten* (*a, e*) – презентувати (напр., фірму) → *die Handels//vertretung* – торгове представництво. Приміром: *Wir stellen Textilmaschinen für den europäischen Markt her – und jetzt möchten wir gern auch mit Firmen in Italien Kontakt aufnehmen. Wir möchten unsere Firma direkt in Italien vertreten. Die Handelsvertretung ist für unsere Firma besser* [4, с. 18].

Особливо продуктивні в економічному тексті префіксальні сильні дієслова, утворені за моделлю: $M_4SVst=Präf.+SV_{st.}$: *scheinen* (*ie, ie*) – світити → *er//scheinen* (*ie, ie*) – виходити (друком). Напр.: *Nur 1,2 Prozent der Fachartikel erscheinen auf Deutsch, 90,7 auf Englisch, 2,1 auf Russisch, in Biolabors ist die Umgangssprache fast ausschließlich Englisch, moderne Lehrbücher erscheinen überhaupt nicht mehr auf Deutsch* (Markt, 15. Jahrgang, Ausg. 40, 2007).

Похідні основи складних економічних іменників із першим компонентом, віддієслівним суфіксальним іменником із суфіксом *-ung*, утворені за моделлю: $M_{10}SN=SN((SV:Präf.+SV_{st.} (+Suf_{.-ung})+SN$: *be//werben, sich* (*a, o*) – подавати заяву (про що-н.) → *der Bewerbungs//bereich* – сфера прийняття на роботу; *die Bewerbungs//form* – форма прийняття на роботу. Приміром: *Für die letztgenannte Variante müssen sich Bewerber in der Regel auf den Karriereseiten registrieren und gelangen über ein Log-in in den Bewerbungsbereich. Auch hier empfiehlt es sich, sich vorher zu informieren, welche Bewerbungsform gewünscht bzw. möglich ist* (Markt, 15. Jahrgang, Ausg. 36, 2007).

Переважає більшість складних іменників із першим словотвірним компонентом, субстантивованим інфінітивом, утворена за моделлю: $M_{10}SN=SN((SV:Präf.+SV_{st.})+Suf_{.-ung})+SN$: *unter//nehmen* (*a, o*) – починати (що-небудь) → *der Unternehmens//chef* – керівник підприємства. Напр.: *Japaner sprechen Ranghöhere im Unternehmen nicht mit ihren Namen sondern mit deren Positionsbezeichnungen, zum Beispiel*

«Unternehmenschef», «Geschäftsführer». *Franzosen lieben Berufstitel und Anreden wie «Monsieur le President» oder «Monsieur le Presidentdirecteur general» für einen Unternehmenschef (Markt, 15. Jahrgang, Ausg. 40, 2007).*

Похідні основи складних економічних іменників із першим компонентом, віддієслівним суфіксальним іменником із суфіксами *-ung*, *-er*, утворені за моделлю: $M_6SN=SN:SV(Präf.+SV_{st})+Suf.-ung, -er$: *be//werben, sich* – подавати заяву (про що-н.) → *die Be//werbung* – заява (про прийом на роботу). Приміром: *Vergessen Sie nicht, in jeder E-Mail – Bewerbung eine vollständige Signatur mit Ihrer Anschrift und Telefonnummer anzugeben. Denken Sie daran, Ihre Bewerbung über eine neutrale E-Mail-Adresse zu versenden; Darüber hinaus nutzen zu wenig Bewerber das Angebot einer telefonischen Kontaktaufnahme, bemerkt Mühlenhoff. Nur etwa 20 Prozent der Bewerber telefonieren vorher* (Markt, 15. Jahrgang, Ausg. 40, 2007).

Виокремлюємо словотвірну модель, за якою утворено похідні основи субстантивованих іменників: $M_2SN=SN:SV(Präf.+SV_{st})+en$: *unter//nehmen* (*a, o*) – починати (що-небудь) → *das Unter//nehmen* – підприємство. Напр.: *Denn in jedem zweiten Dax-Unternehmen ist die Konzernsprache Deutsch oder Deutsch und Englisch. Die Unternehmen sind nun mal trotz ihrer internationalen Ausrichtung deutsche Unternehmen, resümiert Headhunter Heilgental* (Markt, 15. Jahrgang, Ausg. 40, 2007).

Префіксальні слабкі дієслова, зафіксовані в досліджуваних текстах, утворені за такими продуктивними моделями:

1) девербативна модель префіксальних слабких дієслів: $M_4SV=Präf.+SV_{schw.}+en$: *warten* (*-te, -t*) (*auf A.*) – чекати (на кого, що) → *er//warten* (*-te, -t*) – чекати; *dienen* (*-te, -t*) – служити → *ver//dienen* (*-te, -t*) – заробляти. Приміром: *Sie investieren in unterbewertete Aktien oder kaufen Anteile, bei denen wegen außergewöhnlicher Ereignisse (Übernahme, Restrukturierung, Insolvenz) Kursausschläge zu erwarten sind: sie kaufen Aktien oder Anteile aus Schwellenländern: sie verdienen an Rohstoffen oder*

Leerverkäufen (Markt, 15. Jahrgang, Ausg. 37, 2007);

2) десубстантивна модель: $M_4SV=Präf.+SN+en$: *kaufen* (-te, -t) – купляти → *ver//kaufen* (-te, -t) – продавати; *zahlen* (-te, t) (für A.) – платити → *be//zahlen* (-te, -t) – виплачувати (що-небудь) *dienen* (-te, -t) – служити → *ver//dienen* – заробляти. Напр.: *Die Marktpartner haben unterschiedliche Ziele: – Der Produzent will möglichst teuer verkaufen. – Der Konsument will möglichst billig kaufen. – Der Arbeitgeber will möglichst niedrige Löhne bezahlen. – Der Arbeitnehmer, will möglichst viel verdienen* (Markt, 15. Jahrgang, Ausg. 37, 2007);

3) деад'єктивна модель префіксальних слабких дієслів: $M_{4,5}SV=Präf.+SA+en$: *reich* – багатий → *er//reichen* (-te, -t) – досягати; *gut – besser – am besten* – (добре – краще – краще всього) → *ver//bessern, sich* – покращуватися. Приміром: *Mehr Jobs, höhere Einkommen, deutlich niedrigere Kosten, ein Land, das seine ökonomische Wohlfühlgeschwindigkeit von gut 2 Prozent Wachstum erreicht und wieder Zuversicht schöpft – so könnte die Zukunft aussehen. Alles hängt davon ab, ob die Bundesrepublik als Investitionsstandort für Unternehmen attraktiver wird. Und die Voraussetzungen dafür verbessern sich allmählich, wie die Untersuchung «Deutschland 2010» zeigt: Exklusiv für Manager Magazin hat ein Team der privaten Wissenschaftlichen Hochschule für Unternehmensführung (WHU) und der Standortberatung Contor alle 1207 Regionen in der EU analysiert und die messbaren Trends bis zum Ende des Jahrzehnts fortgeschrieben* (Markt, 15. Jahrgang, Ausg. 34, 2007).

Отже, проведене дослідження дало змогу виявити найбільш продуктивні моделі префіксальних дієслів в економічному тексті, які утворюють його когерентність.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні термінів в економічних текстах у напрямі від твірних основ префіксальних дієслів до співвідносних із ними за структурою й семантикою похідних основ – економічних термінів.

Бібліографічні посилання

1. Степанова М. Д. Методы синхронного анализа лексики / М. Д. Степанова. – М. : Высшая школа, 1968. – 200 с.
2. Степанова М. Д. Теоретические основы словообразования в немецком языке / М. Д. Степанова, В. Фляйшер. – М. : Высшая школа, 1984. – 264 с.
3. Fleischer W. Grundzüge der Wortbildung des Verbs in der deutschen Sprache der Gegenwart / W. Fleischer // Deutsch als Fremdsprache. – Leipzig, 1967. – H. 4. – S. 1–16.
4. Zeitung «Markt» Ausgabe 36. – Goethe-Institut, 15. Jahrgang 2007. – 20 s.